
Втор дел

Преземање на одговорност

Тема 5

**Права, слободи и одговорности
Кои се нашите права и како тие се заштитени?**

Тема 6

**Одговорност
Какви видови на одговорност имаат луѓето?**

ТЕМА 5

Права, слободи и одговорности

Кои се нашите права и како тие се заштитени?

5.1. Желби, основни потреби, човечко достоинство и човекови права

Дали јас имам човеково право за сè што ќе посакам?

5.2. Откривање на прекршувањата на човековите права

Кое човеково право е тука прекршено?

5.3. Права и одговорности

Како можат да постојат права без одговорности?

5.4. Квиз за човекови права

Што е право? Кое човеково право би требало да биде за поединецот?

ТЕМА 5: Права, слободи и одговорности

Кои се нашите права и како тие се заштитени?

Човековите права, од една страна, се занимаваат со развојот на човекот и со тоа колку луѓето се способни да го остварат нивниот целосен потенцијал во врските со нивните сограѓани. Од друга страна, човековите права ги дефинираат одговорностите на нацијата насочени кон поединците. Во значајните документи за човекови права се вклучуваат и Универзалната декларација за човекови права, Европската конвенција за човекови права и Конвенцијата за правата на децата. Традиционално, човековите права се поделени во категории – граѓански, политички, социјални, економски и културолошки. Овие категории често се поврзуваат со развојните стадиуми во историјата на човековите права, со граѓански и политички права, кои се сметаат за „прва генерација“, следени од социјалните и економските права, како „втора генерација“ и културолошките права, или развојните права, кои се сметаат за „трета генерација“. И покрај вредноста на категоризирањето на правата, ОДГ/ОЧП бараат да се промовира едно интегрирано сфаќање на човековите права. Тоа става еднаков акцент на сите категории: граѓански, политички, социјални, економски и културолошки. Според тоа, ОДГ/ОЧП бараат да се балансира тенденцијата во минатото кога некои права се сметаа за позначајни од другите. Иако човековите права, традиционално, беа поврзувани со државата и нејзиниот однос кон поединецот, ОДГ/ОЧП става акцент, во голема мера, врз правата на групите или народите. Обидите, за вклучување на овие идеи во ОДГ/ОЧП, се важни за развивањето на концептот, како и за развивањето на локалните, националните и регионалните заедници.¹⁹

Човековите права имаат три елементи: носител на правата, содржина на правото (што има право да бара носителот на правото) и носител на должност (личност или институција кој/а мора да одговори на барањето). Должностите, најчесто, се адресираат на три нивоа:

– Да се почитува, значи воздржување од директно или индиректно одземање на правата на поединецот, вклучувајќи и воздржување од формирање на институционален систем кој би можел да им ги одзема правата на луѓето или давање поттик на другите да им ги одземаат правата на луѓето.

– Да се заштити, значи да се поттикне почитувањето; да се спречат оние кои бараат одземање на туѓите права – без разлика дали се тие владини службеници, меѓународни институции, приватни корпорации, водачи во заедницата, членови на одбори, или членови на семејството – за да престанат да го прават тоа.

– Да се исполни, значи да се помогне на обесправените – вклучувајќи ги и оние кон кои поединецот има специјална одговорност, оние кои се обесправени, бидејќи постои неисполнување на должноста да се почитуваат и должноста да се заштити нивните права, како и оние кои се жртви на природни

¹⁹ Од „Речникот за термини за образование за граѓанско општество“, Karen O’Shea, Совет на Европа, DGIV/EDU/CIT, (2003) 29.

катастрофи. Оваа помош вклучува законско, буџетско, судско и друго делување за да се обезбеди најдобрата можна политика во заедницата за заштита на правата.²⁰

Слободите, заштитени како граѓански права, вклучуваат слобода на мислата, размислување и изразување, слобода за религиозно верување и практика, на движење во рамките на една држава и право на мирно здружување и собирање. Останатите граѓански права ја заштитуваат приватноста на поединецот, семејниот живот и правото на еднаквост пред законот.²¹

Одговорностите се логичка последица на човековите права. Со цел да бидат заштитени, секое право носи соодветна одговорност, како за граѓаните, така и за државата. Секој поединец има морална должност да не го нарушува личниот дигнитет на другите луѓе. Владите, со потпишувањето на меѓународни спогодби и со обврзување во нивните уставни, немаат само морална обврска, туку и законска должност.

Образование за демократско граѓанство и човекови права

Преку оваа серија на часови, учениците ќе:

- ја разберат подобро природата на човековите права: тоа се предуслови кои го оспособуваат секое човечко суштество да живее со достоинство;
- го зголемат нивното знаење и нивното разбирање на меѓународно -
признатите човекови права;
- го зголемат нивниот капацитет за препознавање на прекршувањата на човековите права;
- го зголемат нивното сфаќање за тоа како тие би можеле да придонесат во подобрувањето на почитувањето на човековите права;
- го зголемат нивното сфаќање и свесноста за одговорностите поврзани со човековите права: одговорностите на државата и на институциите, како и нивните морални одговорности.

²⁰ Засновано врз „Должности без граници. Човековите права и глобалната социјална правда“, Меѓународен Совет за политика на човекови права.

²¹ Исто

ТЕМА 5: Права, слободи и одговорности

Кои се нашите права и како тие се заштитени?

Наслов на часот	Цели на учењето	Задачи за учениците	Материјали	Метод
Час 1: Желби, основни потреби, човечко достоинство и човекови права	Учениците можат да покажат дека човековите права се предуслов за секое човечко суштество, тоа да биде способно да живее со достоинство.	Учениците ги поврзуваат нивните желби со основните потреби и човекови права.	Материјал за учениците 5.1. Материјал за учениците 5.2 (наставниците би требале да забележат дека овој материјал се користи преку целата тема и поради тоа ќе биде потребен и за останатите часови).	Групна работа, пленарна работа. Критичко мислење.
Час 2: Откривање на прекршувањата на човековите права	Учениците можат да ги идентификуваат прекршувањата на човековите права.	Учениците проучуваат случаи на прекршување на човековите права.	Материјал за учениците 5.3. Материјал за учениците 5.2.	Работа во парови или групна работа. Пленарна дискусија.
Час 3: Права и одговорности	Учениците сфаќаат како тие можат да придонесат во заштитувањето на човековите права. Учениците сфаќаат дека човековите права се	Учениците идентификуваат одговорности за да ги заштитат човековите права, вклучувајќи го и нивниот личен придонес.	Празен лист хартија и пенкало. Материјал за учениците 5.4. Материјал за учениците 5.2.	Работа во парови или групна работа. Критичко мислење.

	поврзани со одговорности – одговорности на државата и на институциите, како и нивни морални одговорности.			
Час 4: Квиз за човекови права	Учениците учат за меѓународно-признатите човекови права.	Учениците одговараат на прашања со повеќе можни избори и дискутираат за импликациите од нивните одговори.	Картички, со решенијата дадени од назад, за секој ученик (материјал за учениците 5.5).	Прашања со повеќе можни избори.

Час 1**Желби, основни потреби, човечко достоинство и човекови права**

Дали јас имам човеково право за сè што ќе посакам?

Цел на учењето	Учениците можат да покажат дека човековите права се предуслов секое човечко суштество да биде способно да живее со достоинство.
Задачи за учениците	Учениците ги поврзуваат нивните желби со (нивните) основни потреби и човекови права
Материјали	Материјал за учениците 5.1 (по еден примерок за група од четири или пет ученици). Материјал за учениците 5.2 (по еден примерок за група од четири или пет ученици).
Метод	Групна работа, пленарна работа. Критичко мислење.

Концепти

Значајно е да се прави разлика помеѓу **желба** и **основна потреба**. Основните потреби на човечките суштества, кои треба да се исполнат, со цел за нивно оспособување да живеат со достоинство, можат да се сметаат како основа врз која човековите права се формулирани.

Овој час има потенцијал за работа на постер и концептуално мислење како продолжителни активности.

Часот

За да направи вовед во часот, наставникот ги информира учениците како ќе биде организиран часот, но не би требало да навлегува во детали во врска со главната тема. Учениците започнуваат прашувајќи се, себеси и меѓусебно, за нивните желби и потреби – подоцна, во текот на часот, тие ќе откријат дека многу од нив одговараат на тема за човековите права. По воведот (не повеќе од една или две минути), учениците се делат во мали групи од четири или пет и им се даваат задачите во две фази. Наставникот, прво, ја објаснува првата задача и индивидуално го објаснува наредниот чекор на групите, откако тие ќе завршат. На овој начин, се задоволува брзината на индивидуалното учење.

– **Задача 1:** Материјал за учениците 5.1, Желби, потреби и права. Групата составува листа на нивните материјални потреби (на пр. „добар оброк“) во левата колона од листот и додава најмалку три „нематеријални“ желби (на пр. „да се биде сакан,,). Потоа тие размислуваат за потребите кои одговараат на овие желби и ги додаваат во средната колона.

– **Задача 2:** Потоа, наставникот им дава, на групите кои ја завршиле задача 1, копија од материјалот за ученици 5.2, Листа на човекови права и ги замолува да ги запишат правата кои одговараат во последната колона (на пр. „право на храна“, „слобода од дискриминација“).

– **Задача 3:** Групите кои завршиле порано би требало да започнат да размислуваат за креирање на постер на човекови права со избирање на една од потребите и правото кое ѝ одговара. Тие треба да дискутираат за содржината на нивниот концепт и да гледаат врз него од уметничка гледна точка и потоа да дизајнираат нацрт-предлог.

Откако групната работа е завршена, наставникот може да ги запишува идеите на групите на таблата. Тој/таа црта табела со три колони и ги замолува претставниците од секоја група да додадат желба, потреба и право кое одговара за нив. Ова продолжува додека на листата не се напишат десет желби, потреби и права (ако е можно, искористи флип чарт, за потоа листовите да можат да се постават на ѕидовите од училиницата за да ги потсетуваат групите на нивните дискусии).

Сега, наставникот води кратка пленарна дискусија, користејќи ги следниве идеи:

– „Вие сте откриле дека вашите желби и потреби одговараат со идеите од Конвенцијата за човекови права. За ова е потребно објаснување!“

– „За некои права од Конвенцијата не сме размислиле. Тие, можеби не се важни или можеби биле опфатени со некое друго право. Која е вашата гледна точка?“

– „Погледнете ја листата на човекови права. Кога размислувате за неа, што ви е потребно со цел да живеете еден пристоен живот, или што им е потребно на

другите луѓе, од другите региони или земји, а што недостига? Кое човеково право би го додале понатаму?“

За крај на дискусијата, наставникот ги информира учениците дека постои дебата за главниот фокус на човековите права насекаде во светот. Еден заклучок е: „Човековите права се потребни за да му се дозволи на секого да живее со достоинство.“ Потоа, наставникот ги замолува учениците да размислат за алтернативите од овој заклучок. Ова би можело да биде задача како дел од домашната работа. Ако е можно, во наредните неколку денови, учениците би требало да ги додадат нивните идеи на листовите хартија, поставени на сидовите. На овој начин, процесот на размислување може да продолжи.

Како една дополнителна задача, учениците би можеле да се замолат да креираат постери на темата за човековите права, употребувајќи исечоци од весници и списанија или сопствени цртежи или слики. Ова би можело да се искористи за украсување на училницата или за изложба.

Конечно, за да сумира, наставникот дава кратко резиме за идеите и целите на овој час. Тој/таа може дури и да го објасни дидактичкиот принцип од индуктивниот концепт: тоа е, да се започне со истражување на искуството и личните идеи и да се заврши со објаснување на концептот или теоријата.

Час 2

Откривање на прекршувањата на човековите права

Кое човеково право тука е прекршено?

Цел на учењето	Учениците можат да ги идентификуваат прекршувањата на човековите права.
Задачи за учениците	Учениците проучуваат случаи на прекршување на човековите права.
Материјали	Материјал за учениците 5.3 за секој пар ученици. Материјал за учениците 5.2 за секој пар ученици.
Метод	Работа во парови или групна работа. Пленарна дискусија.

Информации за темата

Кршењето и нарушувањето на човековите права се случуваат секој ден, насекаде во светот. Со разгледувањето на вистинските случаи од минатото или сегашноста, учениците добиваат појасна и попрецизна слика на што се однесуваат човековите права.

Часот

Часот започнува со дискутирање за задачите и резултатите од минатиот пат. Постерите се презентирани и споредени се листите со заклучоци. Ако е корисно и можно, предлозите се запишуваат на листови хартија и се закачуваат на сидовите во училницата, заедно со постерите.

Сега, учениците формираат парови. На секој пар му се дава копија од материјалот за учениците 5.3, Прекршување на човековите права и копија од материјалот за учениците 5.2, Листа на човекови права.

Потоа, листата со примери за прекршување на човековите права се дели помеѓу паровите; на пример, на парот 1 ја добива од а-г, парот 2 д-с, итн.

Подобро би било листата да се подели на ваков начин така што секоја група на прекршувања ќе биде истражувана од повеќе од еден пар на ученици.

Учениците го читаат и дискутираат за примерот за прекршување на човековите права. Потоа, тие се обидуваат да постигнат согласност за тоа кое човеково право од листата е прекршено; на пример, во примерот а), правото што е прекршено е правото 10.

Одговорите се дискутираат во одделението. Вредноста да се има повеќе од еден пар кој работи на примерот, значи дека ако постојат разлики во мислењето, дискусијата може да се води преку серија на кратки прашања:

- Како стигнавте до вашето мислење?
- Кога ги слушнавте одговорите на другите парови, дали посакавте да го смените вашиот одговор? Ако е да, што ве убеди? Зошто?

Целта на дискусијата е да се истражат некои од примерите и одговорите, повеќе отколку да се претпостави дека има само еден точен одговор.

Продолжителна активност

Ако има време на крајот од часот, наставникот може да ги праша учениците кои од овие конкретни примери најмногу ги погодија. За некои од дадените примери, учениците можат да бидат прашани:

- Како би се чувствувал/а ако тоа ти се случеше тебе?
- Како би реагирал/а?
- Која е твојата надеж за тоа што другите луѓе би можеле да го направат?

Ваквите прашања може да им помогнат на учениците да ја истражуваат идејата дека другите имаат одговорности да делуваат во одбраната на човековите права.

Материјал за учениците 5.3

Случаи на прекршување на човековите права

Копија за наставникот со одговори

Прекршување или нарушување на човековите права	Прекршено човеково право
а. Г-ѓа Х, која пред неколку години ги изгуби ќерката и сопругот во автомобилска несреќа, не може да се омажи со друг човек, сè додека нејзиниот девер експлицитно не ја даде неговата дозвола.	10
б. Затворските чувари ги користат кучињата за да ги плашат и застрашуваат затворениците со закани за напад и во еден случај, тие го тераат кучето да касне еден од затворениците.	2
в. Во локалната фабрика, работниците мора да работат најмалку 10 часови дневно без пауза.	21
г. Откако беа уапсени тројца мажи, тие имаа проблеми со пристапот до адвокатите. Во многу случаи, адвокатите ќе дојделе, но не им дозволувале да се видат со нив; на луѓето не им било дозволено да имаат заедничка дискусија со нивните адвокати, што во суштина значи дека двајца од нив немале никаков пристап до нивниот адвокат.	5
д. Жената, која ја работи истата работа и има иста возраст и искуство, добива помала плата за разлика од нејзиниот машки колега.	7
ѓ. Х го киднапира и го чуваше Y три дена и го застрела во главата, што ја предизвика неговата смрт, 3 дена подоцна.	1
е. Една фотографија од г-ѓа Х, зависник од дрога, беше направена кога таа заминуваше од состанокот на анонимните зависници. Подоцна, фотографијата беше објавена.	9
ж. Една жена, малтретирана од нејзиниот сопруг, можеше единствено да се разведе, само кога му ја даде нејзината куќа, нејзината кола и целиот нејзин имот. Таа остана без ништо.	11
з. Х, која е болна од доживотна пневмонија, не доби никаков медицински третман во болница, затоа што таа влезе илегално во земјата.	18
с. Седумдесет проценти од населението во областа Х беа принудени да се преселат од нивните домови и подоцна беа спречени да се вратат. Ним не им беше дозволено да ги напуштат нивните кампови и да одат до блиските полиња за да ги одгледуваат нивните култури, а им беше забрането да патуваат по многу патишта.	12
и. Црните Африканци беа купувани во Африка за, на пример, едно шише виски, а беа продавани во Северна Америка помеѓу 1200 и 1500 американски долари.	3
ј. Во земјата Х, сите средства за преживување на локалното население им беа намерно уништени: посевијата, снабдувањето со вода и стоката.	17

к. Во земјата X, граѓаните можат да бидат ставени во затвор без да бидат обвинети.	4
л. Еден 26-годишен репортер, за еден дневен весник, беше убиен во еден сомнителен напад за одмазда поради неговата репортажа за неодамна завршените изборни кампањи.	15
љ. Г-дин X беше повикан за да се пријави во војска. Тој напиша писмо до воената канцеларија декларирајќи го неговото свесно одбивање на воената обврска и одбивање да се јави на воена должност. Тој беше обвинет за непослушност и му беше забрането да ја напушти земјата.	14
м. Во земјата X, оние кои сакаат да припаѓаат на Фалун Гонг религијата, забрането им е да се собираат.	16
н. Етничкото мнозинство одлучи дека оние кои им припаѓаат на малцинските групи, како што се Евреите или Ромите, се обврзани да живеат во одредени области од градот.	25
њ. Децата кои живеат на село не можат да посетуваат основно училиште, бидејќи нема училиште на разумно растојание.	19
о. Поради неповолното мислење на религиозните власти во земјата, кандидатот X не може да се кандидира на парламентарните избори.	23
п. Затоа што е црн, X не може да добие работа како лекар во локалната болница.	20
р. Во некои земји, непривилегираните луѓе немаат пристап до храна или програми за домување, ниту пак до здравствени услуги по достапни цени.	26
с. Г-дин X, чија куќа беше изгорена, не може да направи барање за компензација.	6
т. X, 47-годишна жена, која секогаш работела во домот како домаќинка и мајка на пет деца, изгуби секаква социјална, осигурителна помош откако се разведе од нејзиниот сопруг.	22
ќ. Г-дин X, татко на две деца, беше затворен и измачуван во земјата X поради пишување поеми, критикувајќи го актуелниот режим. Неговото барање за политички азил во земјата A беше одбиено. Тој тврдеше дека ќе се соочи со тортура, ако се врати дома и сега тој е принуден да го трпи тоа.	13
у. Поради таканаречените практични причини, на луѓето со физички недостатоци, како што се луѓето во колички, не им е дозволено да посетуваат културни настани во локалниот театар.	24
ф. За да аплицираат за државјанство во земјата X, потребен е престој од 15 години, плус физички и умствен тест и неразумно високи административни трошоци. Како резултат на тоа, илјадници Роми, кои имаат подолг престој во нивната држава, немаат државјанство во нивната сопствена земја.	8

Час 3

Права и одговорности

Како можат да постојат права без одговорности?

Цел на учењето	Учениците сфаќаат како тие можат да придонесат во заштитувањето на човековите права. Учениците сфаќаат дека човековите права се поврзани со одговорности – одговорности на државата и на институциите, како и нивни морални одговорности.
Задачи за учениците	Учениците идентификуваат одговорности за да ги заштитат човековите права, вклучувајќи го и нивниот личен придонес.
Материјали	Празен лист хартија и пенкало. Материјал за учениците 5.4. за секој пар ученици. Материјал за учениците 5.2. за секој пар ученици.
Метод	Работа во парови или групна работа. Критичко мислење.

Информации за темата

Едно човеково право не може да биде почитувано ако поединецот или власта не преземат одговорност за негово остварување. Иако владите се одговорни за тоа, во овој случај, постои силна потреба и за други тела и поединци кои ќе ги промовираат и заштитуваат човековите права. Секој поединец има морална одговорност да даде придонес во културата во која вредноста на човековите права го инспирира нашето однесување во секојдневниот живот.

Можна продолжителна активност би можело да биде воведот во предметот на позитивни и негативни права и проектна работа.

Часот

Учениците формираат парови. Важно е да има еднаков број парови во училиницата.

На секој пар му се дава празен лист хартија и пенкало и се замолуваат да напишат три значајни права, за кои мислат дека треба да ги имаат на училиште и три значајни права за кои мислат дека треба да ги имаат дома. Примерите можат да бидат од типот да не им се дава премногу домашни работи или правото да се добие џепарлак.

Откако ова ќе биде завршено, наставникот ја разделува копијата од материјалот за учениците 5.4, Права и одговорности и материјалот за учениците 5.2, Листа на човекови права за секој пар. Потоа, учениците се замолуваат да ја истражуваат листата на човекови права и да дискутираат кои права најдобро одговараат на шесте права кои ти ги напишаа на нивниот лист хартија.

Откако ќе одлучат, тие ги запишуваат шесте права во првата колона од материјалот за учениците 5.4. Од оваа гледна точка, наставникот може да ги праша учениците дали тие имаат некакво објаснување за правата кои ги наброиле.

Откако ќе се комплетира првата колона, наставникот им објаснува на учениците дека секое право со себе носи и соодветна одговорност, давајќи го следниот пример: „Слободата на говорот е ограничена поради одговорноста да не се кажуваат неистинити работи кои ќе ја деградираат другата личност и ќе го злоупотребат нејзиното право на достоинство и добра репутација.“ Наставникот, исто така, може да објасни дека рамнотежата на правата на поединецот и неговите/нејзините одговорности да се почитуваат правата на другите луѓе значи дека ние треба да ги применуваме нашите права без одредени ограничувања. Постојат многу ситуации во кои правата и одговорностите на различните луѓе се судруваат. На пример, во училиницата, правото на образование може да се судри со правото на слободно време, кога некои ученици сакаат да учат, додека други сакаат да се забавуваат. Како и да е, училиштето има одговорност да ги поучува и да ги школува учениците и да им го обезбеди правото на наставниците на пристојни работни услови (како што е не преголема врева во нивната работна средина).

Сега, наставникот го замолува секој пар ученици да ги заменат листите со друг пар. Новиот пар сега ги дискутира примерите од две нивоа на одговорност кои одговараат со секое право, наброено од другиот пар (види го примерот подолу):

– **Прво ниво:** одговорностите кои ги имаат поединците мора да им обезбедат на другите да уживаат во правото (ова би требало да биде напишано во втората колона).

– **Второ ниво:** одговорностите (каде што тие постојат) за авторитетите (како што се училишните или локалните авторитети) треба да го обезбедат ова право.

Ова би требало да биде напишано во третата колона. На пример, одговорноста на секој поединец да ја почитува приватноста на дневникот на другите ученици; одговорноста на училиштето да не пребарува по личните работи на поединецот, кога тоа не е потребно (на пример, да не се чита дневникот додека се пребарува училиницата поради украден калкулатор).

Човеково право (на училиште, дома)	(Морална) одговорност на поединецот	Одговорност на училиштето, авторитетот и сл.
Право на приватност	Да не се погледнува во нечиј дневник	Да не се чита ученичкиот дневник кога се пребаруваат личните работи на поединецот во случај на кражба

Потоа, наставникот може да го замоли секој пар да даде извештај пред остатокот од одделението во врска со едно право и соодветните одговорности од нивните листи.

Бидејќи акцентот на овој час се става на одговорностите, наставникот може да одбере да нацрта две колони на таблата, една за индивидуалните одговорности, а другата за одговорностите на авторитетите и како што учениците ќе даваат примери, така ќе бидат запишувани на таблата. Наставникот може да го заврши часот со резиме на одговорностите и да ги замоли учениците да коментираат за листите.

Продолжителна активност

Ако времето дозволи, или ако наставникот посака да го продолжи часот со вклучување на идејата за позитивните и негативните права и проектната работа, тој/таа би можел да ги спроведе следните активности.

Наставникот може да започне со објаснување дека понекогаш човековите права се поделени на „негативни права“ и на „позитивни права“.

„Негативните права“ се права кои забрануваат нешто непријатно (како што е забрана за тортура). „Позитивните права“ се права кои експлицитно го замолуваат поединецот да направи нешто или да треба да направи нешто (како што е правото на храна: секој има право да има соодветна храна). Додека „негативните права“ очекуваат од луѓето да не изведуваат специфични дејства, „позитивните права“ очекуваат поединците и власта да спроведуваат одредени активности со цел да ги обезбедат тие права.

Наставникот, исто така, објаснува дека повеќето човекови права имаат и позитивни и негативни страни. На пример, правото да не се биде измачуван значи дека власта не смее да ги малтретира луѓето, кои се уапсени, но исто така, власта е потребно да даде јасни инструкции за ова на нејзините полициски сили.

Учениците се повикуваат да се навратат кон нивните листи за човекови права и да одберат три од нив. Тие, потоа, треба да побараат примери за позитивни или негативни постапки во нивните животи за да ја илустрираат нивната морална одговорност. Потоа, треба да побараат и други примери, овој пат за да ја покажат одговорноста на училиштето или локалната/државната власт. За оваа цел, тие би можеле да го додаваат знакот „плус“ или „минус“ кон одбраните одговорности: види го примерот подолу.

Човеково право (на училиште, дома)	(Морална) одговорност на поединецот	Одговорност на училиштето, авторитетите и сл.
Право на приватност (=пример)	(+)	(+) Да се води грижа дека училишното досие на учениците не може да биде разгледувано од посетители
	(-) Да не се гледа во туѓ дневник без да се биде повикан да се направи тоа	(-) (училиште) Да не се пребарува по туѓи лични работи, ако тоа не е строго потребно (-) (држава) Да обезбеди легислатива за заштита на приватноста на поединците

Ако наставниците посакаат да ја искористат оваа активност како вовед во проектната работа, тие би можеле да ги замолат учениците да одберат некои од човековите права, кои ќе бидат подлабоко обработувани во текот на наредните неколку недели или месеци. Потоа, учениците можат да состават план во кој тие се согласуваат за главната цел и за различните чекори кои треба да бидат преземени. Тие, исто така, одлучуваат која задача до кога ќе биде комплетирана и од кого.

План

Главна цел:.....		
Што треба да биде направено?	Кој ќе го направи тоа?	Кога тоа би требало да биде готово?

Во текот на наредните пет часови, овој план треба да биде проследен со идни активности и на крајот да биде оценет.

Час 4**Квиз за човекови права****Што е право? Кое човеково право би требало да биде за поединецот?**

Цел на учењето	Учениците учат за меѓународно-признатите човекови права.
Задачи за учениците	Учениците одговараат на прашања со повеќе можни избори и дискутираат за импликациите од нивните одговори.
Материјали	Картички, со решенијата дадени од назад, за секој ученик. (види материјал за учениците 5.5).
Метод	Прашања со повеќе можни избори.

Информации за темата

Иако човековите права се еден динамичен концепт и тоа концепт кој постојано се развива, меѓународниот закон ја дефинира содржината и областа на човековите права. Квизот за човекови права кој следи, кој не би требало да се искористи како тест на знаење, помага да им се покаже на учениците на кој стадиум сме сега при деталното обработување на човековите права. Тој, исто така, ќе помогне за да се избегнат грешните интерпретации на рамката за човековите права.

Пред овој час, наставникот би требало да ги забележи сите прашања поврзани со спогодбите направени во ОН или во Советот на Европа. Би можело да биде корисно да се започне со кратко објаснување за користените термини или концепти, како што се ОН, Совет на Европа (за да не дојде до мешање со Европскиот совет во Европската унија), човекови права, народ/држава, дискриминација, судење или судски процес.

Часот

Најнапред, наставникот објаснува дека целта на квизот не е да се тестира нивното знаење, туку да се зголеми нивното сфаќање на човековите права на еден активен начин.

Учениците сами ги подготвуваат картичките сечејќи ги лентите со прашања и одговори. Потоа тие ги лепат една зад друга со цел да се добијат прашања и одговори на истата картичка.

Во мали групи (или во парови) учениците, сега, седат заедно и ги одговараат прашањата едни на други. На секоја група ученици им се дава по еден комплет од картички. Секое прашање има три можни одговори, именувани како А, Б или В. Учениците го одбираат она во што веруваат дека е точен одговор за секое прашање. Треба да се истакне дека понекогаш постои и повеќе од еден можен одговор, зашто човековите права се еден динамичен концепт, кој постојано се развива и ова остава простор за толкување.

Тоа дава можност за дискутирањето на одговорите во одделението, секој одвреме на време. На овој начин, овој час нема да се претвори во едноставно прашање, засновано врз знаење, ниту пак квиз со одговори. Исто така, важно е да се биде подготвен за јавна дискусија преку подготвување на елементите на знаење.

Прашања и одговори

Види го, исто така, материјалот за учениците 5.5. Наставникот или групата на ученици подготвуваат доволен број картички со сечење на ленти со прашања и одговори на нив, составувајќи ги и лепејќи ги заедно.

<p>Детскиот труд до 17 години:</p> <p>А. Секогаш е прекршување на правата на децата.</p> <p>Б. Е прекршување на правата на децата, ако задачата ги повредува.</p> <p>В. Може да биде прифатливо ако владата има утврдено дека минималната возраст за работа може да биде под 17 години.</p>	<p>Детскиот труд до 17 години:</p> <p>В. е точно. Конвенцијата за детски права го забранува детскиот труд, ако е опасно, или ако е форма на експлоатирање, но им дозволува на владите да ја утврдат возраста за која забраната е валидна. Постои многу притисок да се постигнат построги рестрикции за детскиот труд.</p>
<p>Согласно со меѓународните спогодби во врска со правото на вода:</p> <p>А. Владите се обврзани да им обезбедат на граѓаните чиста и здрава вода.</p> <p>Б. На владите не им е дозволено да</p>	<p>Согласно со меѓународните спогодби кои имаат врска со правото на вода:</p> <p>Согласно со толкувањето, од страна на Комитетот за економски и социјални права при ОН, Б и В се точни, а А не е. Исполнувањето на правото на вода е</p>

<p>дискриминираат некои граѓани при снабдувањето со вода.</p> <p>В. На владите не им е дозволено да им го забрануваат пристапот до снабдувањето со вода на нивните граѓани.</p>	<p>нешто кон кое владите се стремат, но ова право не може да биде барано од страна на граѓаните.</p>
<p>Смртната казна:</p> <p>А. Главно е забранета во целиот свет.</p> <p>Б. Укината е во законот или во практиката од повеќе од 50% од сите земји.</p> <p>В. Не е дозволена во случајот на млади луѓе под 18 години.</p>	<p>Смртната казна:</p> <p>Б и В се точни, А не е. Смртната казна не е целосно забранета во договорите на ОН, ниту пак од ЕКЧП, туку и во двата случаја е забранета со еден необврзен протокол. Протокол 6 (забрана на смртната казна во услови на мир) и Протокол 13 (забрана на смртната казна во сите околности) во ЕКЧП, и двата потпишани и/или ратификувани од многу земји.</p>
<p>Економски и социјални права:</p> <p>А. Не се вистински човекови права.</p> <p>Б. Не се очекува целосно исполнување на овие права за сите поединци од страна на државите.</p> <p>В. Можат да бидат побарани од сите Европјани.</p>	<p>Економски и социјални права:</p> <p>Б е точно. Официјално, економските и социјалните права се вистински човекови права, иако е вистина дека обврската да се признаат е многу послаба од онаа за многу граѓански и политички права. Меѓународната конвенција за економски, социјални и и културолошки права очекува државите да се стремат за нивно исполнување, но не постои европски механизам кој ќе им дозволи на поединците да поднесат жалба (иако под одредени ограничувања, на некои организации им е дозволено да го сторат тоа).</p>
<p>Согласно со клаузулите од правото на образование:</p> <p>А. На поединците и групите им е дозволено да отворат училиште, сè додека тие исполнуваат минимум законски услови.</p> <p>Б. Не постојат обврски кои се однесуваат на содржините на образовните програми.</p> <p>В. Владите се обврзани да обезбедат задолжително образование за сите млади луѓе под 18 години.</p>	<p>Согласно со клаузулите од правото на образование:</p> <p>А е точно, Б и В не се. Меѓународните конвенции, како што е Конвенцијата за детски права, пропишува дека образованието мора да ги информира децата за човековите права.</p>

<p>Правото да се биде признат како бегалец:</p> <p>А. Е дефинирано за луѓе кои имаат разбирлив страв од тоа да се биде прогонуван врз основа на нивната раса, религија или политичко мислење и да се напушти земјата како резултат на тоа.</p> <p>Б. Исто така, постои за луѓето кои ја напуштиле нивната земја како резултат на граѓанска војна или глад.</p> <p>В. Може автоматски да бидат одбиени, од страна на владата, сите подносителите на молби кои доаѓаат од земја која се смета за безбедна.</p>	<p>Правото да се биде признат како бегалец:</p> <p>А е точно, Б не е (иако во некои земји, на луѓето кои ја напуштаат нивната земја, како резултат на граѓанска војна или глад, им е загарантирана заштита, без да се сметаат за бегалци, според меѓународните конвенции). В не ги признава бегалците според Конвенцијата од Женева, но широко се применува во ЕУ во справувањето со барателите на азил.</p>
<p>Слободата за религија:</p> <p>А. Не може да им биде забранета на луѓето врз основа на тоа дека тие припаѓаат на една малцинска религија.</p> <p>Б. Ги обврзува народите да ги признаат и да ги субвенционираат религиите.</p> <p>В. Не може да биде ограничувана на никаков начин од страна на државата.</p>	<p>Слободата за религија:</p> <p>А е точно. Народите се обврзани да ја почитуваат слободата за религија, но немаат законска обврска за некаков систем на признавање или субвенционирање. Државите можат да ја ограничат слободата за религија, на пример, каде религијата е во спротивност на основните човекови права.</p>
<p>Право на сопственост:</p> <p>А. Не значи дека владите не можат да ја одземат сопственоста на некого, ако тоа е од јавен интерес.</p> <p>Б. Е прекршено ако целото село е евакуирано без прикладен надомест поради изградба на хидроелектрична централа.</p> <p>В. Му дозволува на поединецот да ги смета за свои украдените стоки.</p>	<p>Право на сопственост:</p> <p>А и Б се точни. В е очигледно грешно.</p>
<p>Избори:</p> <p>А. На сите граѓани им е дозволено да гласаат, дури и кога тие ги имаат изгубено нивните граѓански права поради криминални дејствија.</p> <p>Б. Два гласа за секоја личност се дозволени, ако гласачот е работодавач.</p> <p>В. Гласањето мора тајно да се изведе.</p>	<p>Избори:</p> <p>Само В е точно. Државата може да ги спречи лицата, кои ги загубиле нивните граѓански права, да не гласаат. Еднакви права за сите, кои имаат право на глас, е едно меѓународно правило.</p>

<p>Слобода на изразување:</p> <p>А. Може да биде ограничена со цел заштита од клевета. Б. Не може да биде ограничена поради причини од јавен морал. В. Може да биде ограничена со цел да се спречи религиозна нетолеранција.</p>	<p>Слобода на изразување:</p> <p>А и В се точни. Слободата на изразување може, под одредени околности, да биде ограничена поради причини од јавен морал, за спречување на криминал, здравствена заштита или заштита од клевета, ако ова е предвидено со закон.</p>
<p>Правото на работа:</p> <p>А. Ги обврзува државите да обезбдат работа за сите нивни граѓани. Б. Значи дека никој не може произволно да биде отпуштен од работа. В. Не значи дека владата мора да прави напори за да оствари целосно вработување.</p>	<p>Правото на работа:</p> <p>Само Б е точно. Во Европа, државите се обврзани да прават напори за да остварат целосно вработување, но ова не е вклучено во договорите на ОН.</p>
<p>Правото на здрава животна средина:</p> <p>А. Им забранува на државите да фрлаат отровен отпад кој неповратно ќе ја уништи почвата. Б. Има за цел заштита на човечките суштества, животни и растенија. В. Сеуште не е потврдено како универзално право.</p>	<p>Правото на здрава животна средина:</p> <p>В е точно, иако правото на здравје ги заштитува човечките суштества од штетите, кои директно произлегуваат од загадувањето. Во овие случаи, само човечките суштества се универзално заштитени, но не и животните и растенијата. Африканската повелба и Повелбата од Европската унија, кои не се универзално валидни, постигнуваат едно сигурно проширување до правото на здрава животна средина.</p>
<p>Согласно со правото на образование:</p> <p>А. За децата од основно образование не треба да се наплаќа школарина, само трошоците за училишните патувања и училишните учебници кои можат да бидат побарани. Б. Обврска на државата е да се стреми да им помогне на колку што е можно повеќе ученици за да успеат во нивното учење. В. Државите мора да им дадат еднакви можности во образованието на сите ученици.</p>	<p>Согласно со правото на образование:</p> <p>Б и В се точни (овие обврски се вклучени во Конвенцијата за детски права). Во принцип, основното образование мора да биде бесплатно и ова не ја вклучува само школарината, туку и останатите индиректни трошоци поврзани со елементарните училишни активности.</p>

<p>Казнување на децата во училиштата:</p> <p>А. Не е дозволено во форма на телесно казнување.</p> <p>Б. Не е забрането ако казната е ментално сурова.</p> <p>В. Може да се користи само ако родителите се согласат.</p>	<p>Казнување на децата во училиштата:</p> <p>А се смета за точно, бидејќи Европскиот суд за човекови права повеќе пати ја смета телесната казна на прекршување на ЕКЧП (и ова го почитува толкувањето кое е дадено од Комитетот за детски права во Конвенцијата за детски права. Б е неточно, како забрана која е поврзана со сите сурови казни. За В, не постои клаузула која ја прави казната директно зависна од согласноста на родителите.</p>
<p>На училиште:</p> <p>А. Не би требало да се посвети внимание на прашањата за животната средина.</p> <p>Б. Малите деца би требало да се учат да ги почитуваат нивните родители.</p> <p>В. Малите деца би требало да учат за човековите права и да ги искусуваат човековите права.</p>	<p>На училиште:</p> <p>Б и В се точни. Конвенцијата за детски права содржи вакви клаузули. Конвенцијата, исто така, определува дека образованието би требало да има цел при почитувањето на животната средина.</p>
<p>На суд:</p> <p>А. Секој криминалец има право на адвокат.</p> <p>Б. Луѓето единствено можат да бидат обвинети ако признаат.</p> <p>В. Осомничениот/та има право на бесплатен преведувач ако судењето се случува на непознат јазик за него/неа.</p>	<p>На суд:</p> <p>А и В се точни.</p>
<p>Измачување:</p> <p>А. Дозволено е ако се користи за спречување на терористички напади.</p> <p>Б. Дозволено е само по судско решение.</p> <p>В. Никогаш не е дозволено.</p>	<p>Измачување:</p> <p>В е точно (измачувањето не е дозволено дури ни во случаи на национална вонредна состојба).</p>
<p>Правото на живот е прекршено ако:</p> <p>А. Некој умре во несреќа предизвикана од полицијата при спречување напад</p>	<p>Правото на живот е прекршено ако:</p> <p>В е точно. Во случајот под А, правото на живот би можело да биде</p>

<p>врз животот на некој друг. Б. Некој умре при воен чин, дури и ако ова беше легално. В. Некој умре од примена на непотребна сила од страна на полицијата.</p>	<p>прекршено ако силата употребена од полицијата била повеќе од апсолутно потребна.</p>
<p>Согласно со правото на дом:</p> <p>А. Сите држави се обврзани да осигураат дека никој нема да биде бездомник. Б. На странците би требало да им се понуди истиот пристап до социјалните станови, како и на домашните граѓани. В. Државата би требало да направи напори за да го намали бројот на бездомните луѓе.</p>	<p>Согласно со правото на дом:</p> <p>Б и В се точни.</p>
<p>Согласно со правото на здравствена заштита:</p> <p>А. Владите не се обврзани да ги спречат несреќите на работно место. Б. Секој би требало да има пристап до здравствената заштита. В. Лековите би требало да бидат бесплатни.</p>	<p>Согласно со правото на здравствена заштита:</p> <p>Б е точно. Спречувањето на несреќи се смета како обврска. Лековите можат да бидат продавани.</p>
<p>Согласно со правото на слобода на движење:</p> <p>А. На личноста може да ѝ се забрани да одбере одредено престојувалиште од причини за јавна безбедност. Б. Одбивањето за виза на некоја личност која не е обвинета за криминал е прекршување на човековите права. В. Криминалецот може да биде затворен.</p>	<p>Согласно со правото на слобода на движење:</p> <p>А и В се точни. Секој може да биде одбиен за виза, не само криминалците. Ограничувањата на слободата на движење може, исто така, да бидат наметнати од причини за јавно здравје, јавен ред или национална безбедност, ако е предвидено со закон.</p>

Материјал за учениците 5.1
Желби, потреби и права

Желби	Основни потреби	Човекови права

Материјал за учениците 5.2.**Листа на човекови права**

Ова е листа на човекови права кои се содржани во Универзалната декларација за човекови права. Меѓународната конвенција за граѓански и политички права, Меѓународната конвенција за економски, социјални и културолошки права, Европската конвенција за човекови права и ревидираната Европска социјална повелба.

1. Право на живот.
2. Слобода од измачување.
3. Слобода од ропство.
4. Право на слобода и сигурност.
5. Право на праведно судење.
6. Право на ефективно поправање ако некое човеково право е прекршено.
7. Слобода од дискриминација, право на еднаквост.
8. Право да се биде признат како човек; право на националност.
9. Право на приватност и семеен живот.
10. Право на брак.
11. Право на сопственост.
12. Право на движење на луѓето.
13. Право на азил.
14. Слобода на мислата, совесност и религија.
15. Слобода на изразување.
16. Слобода на собирање и здружување.
17. Право на храна, пијалок и дом.
18. Право на здравствена заштита.
19. Право на образование.
20. Право на вработување.
21. Право на одмор и слободно време.
22. Право на социјална заштита.
23. Право на политичко учество.
24. Право на учество во културниот живот.
25. Забрана за кршење на човековите права.
26. Право на социјален поредок кој ги признава човековите права.
27. Одговорности и должности на поединецот.

Материјал за учениците 5.3. Случаи на прекршување на човековите права

Прекршување или нарушување на човековите права	Прекршено човеково право
а. Г-ѓа X, која пред неколку години ги изгуби нејзината ќерка и сопругот во автомобилска несреќа, не може да се омажи со друг човек, сè додека нејзиниот девер експлицитно не ја даде неговата дозвола.	
б. Затворските чувари ги користат кучињата за да ги плашат и застрашуваат затворениците со закани за напад и во еден случај, тие го тераат кучето да касне еден од затворениците.	
в. Во локалната фабрика, работниците мора да работат најмалку 10 часови дневно без пауза.	
г. Откако беа уапсени тројца мажи, тие имаа проблеми со пристапот до адвокатите. Во многу случаи, адвокатите ќе дојделе, но не им дозволувале да се видат со нив; на луѓето не им било дозволено да имаат заедничка дискусија со нивните адвокати, што во всушност значи дека двајца од нив немале никаков пристап до нивниот адвокат.	
д. Жената, која ја работи истата работа и има иста возраст и искуство, добива помала плата за разлика од нејзиниот машки колега.	
ѓ. X го киднапира и го чуваше Y три дена и го застрела во главата, што ја предизвика неговата смрт, 3 дена подоцна.	
е. Една фотографија од г-ѓа X, зависник од дрога, беше направена кога таа заминуваше од состанокот на анонимните зависници. Подоцна, фотографијата беше објавена.	
ж. Една жена, малтретирана од нејзиниот сопруг, можеше единствено да се разведе, само кога му ја даде нејзината куќа, кола и целиот нејзин имот. Таа остана без ништо.	
з. X, кој е болна од доживотна пневмонија, не доби никаков медицински третман во болница, затоа што таа влезе илегално во земјата.	
с. Седумдесет проценти од населението во областа X беа принудени да се преселат од нивните домови и подоцна беа спречени да се вратат. Ним не им беше дозволено да ги напуштат нивните кампови и да одат до блиските полиња за да ги одгледуваат нивните култури, а им беше забрането да патуваат на многу патишта.	
и. Црните Африканци беа купувани во Африка за, на пример, едно шише виски, а беа продавани во Северна Америка помеѓу 1200 и 1500 американски долари.	
ј. Во земјата X, сите средства за преживување на локалното	

население им беа намерно уништени: посевите, снабдувањето со вода и стоката.	
к. Во земјата X, граѓаните може да бидат ставени во затвор без да бидат обвинети.	
л. Еден 26-годишен репортер за еден дневен весник беше убиен во еден сомнителен напад за одмазда поради неговата репортажа за неодамна завршените изборни кампањи.	
љ. Г-дин X беше повикан за да се пријави во војска. Тој напиша писмо до воената канцеларија декларирајќи го неговото свесно одбивање на воената обврска и одбивање да се јави на воена должност. Тој беше обвинет за непослушност и му беше забрането да ја напушти земјата.	
м. Во земјата X, оние кои сакаат да припаѓаат кон Фалун Гонг религијата, забрането им е да се собираат.	
н. Етничкото мнозинство одлучи дека оние кои им припаѓаат на малцинските групи, како што се Евреите или Ромите, се обрзани да живеат во одредени области од градот.	
њ. Децата кои живеат на село не може да посетуваат основно училиште, бидејќи нема училиште на разумно растојание.	
о. Заради неповолното мислење на религиозните авторитети во земјата, кандидатот X не може да се кандидира на парламентарните избори.	
п. Затоа што е црн, X не може да добие работа како лекар во локалната болница.	
р. Во некои земји, непривилегираните луѓе немаат пристап до храна или програми за домување, ниту пак до здравствени услуги по достапни цени.	
с. Г-дин X, чија куќа беше изгорена, не може да направи барање за компензација.	
т. X, 47-годишна жена, која секогаш работела во домот како домаќинка и мајка на пет деца, изгуби секаква социјална, осигурителна помош откако се разведе од нејзиниот сопруг.	
ќ. Г-дин X, татко на две деца, беше затворен и измачуван во земјата X поради пишување поеми, критикувајќи го актуелниот режим. Неговото барање за политички азил во земјата A беше одбиено. Тој тврдеше дека ќе се соочи со тортура, ако се врати дома и сега тој е принуден да го трпи тоа.	
у. Поради таканаречените практични причини, на луѓето со физички недостатоци, како што се луѓето во колички, не им е дозволено да посетуваат културни настани во локалниот театар.	
ф. За да аплицираат за државјанство во земјата X, потребен е престој од 15 години, плус физички и умствен тест и неразумно високи административни трошоци. Како резултат на тоа, илјадници Роми, кои имаат подолг престој во нивната држава, немаат државјанство во нивната сопствена земја.	

Материјал за учениците 5.4.
Права и одговорности

Човеково право	Одговорност на поединецот	Одговорност на училиштето, властите и сл.

Материјал за учениците 5.5**Квиз за човекови права (картички за обука)**

<p>Детскиот труд до 17 години:</p> <p>А. Секогаш е прекршување на правата на децата. Б. Е прекршување на правата на децата, ако задачата ги повредува. В. Може да биде прифатливо ако владата има утврдено дека минималната возраст за работа може да биде под 17 години.</p>	<p>Детскиот труд до 17 години:</p> <p>В е точно. Конвенцијата за детски права го забранува детскиот труд, ако е опасно или ако е форма на експлоатирање, но им дозволува на владите да ја утврдат возраста за која забраната е валидна. Постои многу притисок да се постигнат построги рестрикции за детскиот труд.</p>
<p>Согласно со меѓународните спогодби во врска со правото на вода:</p> <p>А. Владите се обврзани да им обезбедат на граѓаните чиста и здрава вода. Б. На владите не им е дозволено да дискриминираат некои граѓани при снабдувањето со вода. В. На владите не им е дозволено да им го забрануваат пристапот до снабдувањето со вода на нивните граѓани.</p>	<p>Согласно со меѓународните спогодби кои имаат врска со правото на вода:</p> <p>Согласно со толкувањето, од страна на Комитетот за економски и социјални права при ОН, Б и В се точни, а А не е. Исполнувањето на правото на вода е нешто кон кое владите се стремат, но ова право не може да биде барано од страна на граѓаните.</p>
<p>Смртната казна:</p> <p>А. Главно е забранета во целиот свет. Б. Укината е во законот или во практиката од повеќе од 50% од сите земји. В. Не е дозволена во случајот на млади луѓе под 18 години.</p>	<p>Смртната казна:</p> <p>Б и В се точни, А не е. Смртната казна не е целосно забранета во договорите на ОН, ниту пак од ЕКЧП, туку и во двата случаја е забранета со еден необврзен протокол. Протокол 6 (забрана на смртната казна во услови на мир) и Протокол 13 (забрана на смртната казна во сите околности) во ЕКЧП, и двата потпишани и/или ратификувани од многу земји.</p>
<p>Економски и социјални права:</p> <p>А. Не се вистински човекови права. Б. Не се очекува целосно исполнување</p>	<p>Економски и социјални права:</p> <p>Б е точно. Официјално, економските и социјалните права се вистински</p>

<p>на овие права за сите поединци од страна на државите. В. Можат да бидат побарани од сите Европјани.</p>	<p>човекови права, иако е вистина дека обврската да се признаат е многу послаба од онаа за многу граѓански и политички права. Меѓународната конвенција за економски, социјални и и културолошки права очекува државите да се стремат за нивно исполнување, но не постои европски механизам кој ќе им дозволи на поединците да поднесат жалба (иако под одредени ограничувања, на некои организации им е дозволено да го сторат тоа).</p>
<p>Согласно со клаузулите од правото на образование:</p> <p>А. На поединците и групите им е дозволено да отворат училиште, сè додека тие исполнуваат минимум законски услови. Б. Не постојат обврски кои се однесуваат на содржините на образовните програми. В. Владите се обврзани да обезбедат задолжително образование за сите млади луѓе под 18 години.</p>	<p>Согласно со клаузулите од правото на образование:</p> <p>А е точно, Б и В не се. Меѓународните конвенции, како што е Конвенцијата за детски права, пропишува дека образованието мора да ги информира децата за човековите права.</p>
<p>Правото да се биде признат како бегалец:</p> <p>А. Е дефинирано за луѓе кои имаат разбирлив страв од тоа да се биде прогонуван врз основа на нивната раса, религија или политичко мислење и да се напушти земјата како резултат на тоа. Б. Исто така, постои за луѓето кои ја напуштиле нивната земја како резултат на граѓанска војна или глад. В. Може автоматски да бидат одбиени, од страна на владата, сите подносителите на молби кои доаѓаат од земја која се смета за безбедна.</p>	<p>Правото да се биде признат како бегалец:</p> <p>А е точно, Б не е (иако во некои земји, на луѓето кои ја напуштаат нивната земја, како резултат на граѓанска војна или глад, им е загарантирана заштита, без да се сметаат за бегалци, според меѓународните конвенции). В не ги признава бегалците според Конвенцијата од Женева, но широко се применува во ЕУ во справувањето со барателите на азил.</p>
<p>Слободата за религија:</p> <p>А. Не може да им биде забранета на луѓето врз основа на тоа дека тие припаѓаат на една малцинска религија.</p>	<p>Слободата за религија:</p> <p>А е точно. Народите се обврзани да ја почитуваат слободата за религија, но немаат законска обврска за некаков</p>

<p>Б. Ги обврзува народите да ги признаат и да ги субвенционираат религиите.</p> <p>В. Не може да биде ограничувана на никаков начин од страна на државата.</p>	<p>систем на признавање или субвенционирање. Државите можат да ја ограничат слободата за религија, на пример, каде религијата е во спротивност на основните човекови права.</p>
<p>Право на сопственост:</p> <p>А. Не значи дека владите не можат да ја одземат сопственоста на некого, ако тоа е од јавен интерес.</p> <p>Б. Е прекршено ако целото село е евакуирано без прикладен надомест поради изградба на хидроелектрична централа.</p> <p>В. Му дозволува на поединецот да ги смета за свои украдените стоки.</p>	<p>Право на сопственост:</p> <p>А и Б се точни. В е очигледно грешно.</p>
<p>Избори:</p> <p>А. На сите граѓани им е дозволено да гласаат, дури и кога тие ги имаат изгубено нивните граѓански права поради криминални дејствија.</p> <p>Б. Два гласа за секоја личност се дозволени, ако гласачот е работодавач.</p> <p>В. Гласањето мора тајно да се изведе.</p>	<p>Избори:</p> <p>Само В е точно. Државата може да ги спречи лицата, кои ги загубиле нивните граѓански права, да не гласаат. Еднакви права за сите, кои имаат право на глас, е едно меѓународно правило.</p>
<p>Слобода на изразување:</p> <p>А. Може да биде ограничена со цел заштита од клевета.</p> <p>Б. Не може да биде ограничена поради причини од јавен морал.</p> <p>В. Може да биде ограничена со цел да се спречи религиозна нетолеранција.</p>	<p>Слобода на изразување:</p> <p>А и В се точни. Слободата на изразување може, под одредени околности, да биде ограничена поради причини од јавен морал, за спречување на криминал, здравствена заштита или заштита од клевета, ако ова е предвидено со закон.</p>
<p>Правото на работа:</p> <p>А. Ги обврзува државите да обезбдат работа за сите нивни граѓани.</p> <p>Б. Значи дека никој не може произволно да биде отпуштен од работа.</p> <p>В. Не значи дека владата мора да прави напори за да оствари целосно вработување.</p>	<p>Правото на работа:</p> <p>Само Б е точно. Во Европа, државите се обврзани да прават напори за да остварат целосно вработување, но ова не е вклучено во договорите на ОН.</p>

<p>Правото на здрава животна средина:</p> <p>А. Им забранува на државите да фрлаат отровен отпад кој неповратно ќе ја уништи почвата.</p> <p>Б. Има за цел заштита на човечките суштества, животни и растенија.</p> <p>В. Сеуште не е потврдено како универзално право.</p>	<p>Правото на здрава животна средина:</p> <p>В е точно, иако правото на здравје ги заштитува човечките суштества од штетите, кои директно произлегуваат од загадувањето. Во овие случаи, само човечките суштества се универзално заштитени, но не и животните и растенијата. Африканската повелба и Повелбата од Европската унија, кои не се универзално валидни, постигнуваат едно сигурно проширување до правото на здрава животна средина.</p>
<p>Согласно со правото на образование:</p> <p>А. За децата од основно образование не треба да се наплаќа школарина, само трошоците за училишните патувања и училишните учебници кои можат да бидат побарани.</p> <p>Б. Обврска на државата е да се стреми да им помогне на колку што е можно повеќе ученици за да успеат во нивното учење.</p> <p>В. Државите мора да им дадат еднакви можности во образованието на сите ученици.</p>	<p>Согласно со правото на образование:</p> <p>Б и В се точни (овие обврски се вклучени во Конвенцијата за детски права). Во принцип, основното образование мора да биде бесплатно и ова не ја вклучува само школарината, туку и останатите индиректни трошоци поврзани со елементарните училишни активности.</p>
<p>Казнување на децата во училиштата:</p> <p>А. Не е дозволено во форма на телесно казнување.</p> <p>Б. Не е забрането ако казната е ментално сурова.</p> <p>В. Може да се користи само ако родителите се согласат.</p>	<p>Казнување на децата во училиштата:</p> <p>А се смета за точно, бидејќи Европскиот суд за човекови права повеќе пати ја смета телесната казна на прекршување на ЕКЧП (и ова го почитува толкувањето кое е дадено од Комитетот за детски права во Конвенцијата за детски права. Б е неточно, како забрана која е поврзана со сите сурови казни. За В, не постои клаузула која ја прави казната директно зависна од согласноста на родителите.</p>
<p>На училиште:</p> <p>А. Не би требало да се посвети внимание на прашањата за животната</p>	<p>На училиште:</p> <p>Б и В се точни. Конвенцијата за детски права содржи вакви клаузули.</p>

<p>средина. Б. Малите деца би требало да се учат да ги почитуваат нивните родители. В. Малите деца би требало да учат за човековите права и да ги искусуваат човековите права.</p>	<p>Конвенцијата, исто така, определува дека образованието би требало да има цел при почитувањето на животната средина.</p>
<p>На суд:</p> <p>А. Секој криминалец има право на адвокат. Б. Луѓето единствено можат да бидат обвинети ако признаат. В. Осомничениот/та има право на бесплатен преведувач ако судењето се случува на непознат јазик за него/неа.</p>	<p>На суд:</p> <p>А и В се точни.</p>
<p>Измачување:</p> <p>А. Дозволено е ако се користи за спречување на терористички напади. Б. Дозволено е само по судско решение. В. Никогаш не е дозволено.</p>	<p>Измачување:</p> <p>В е точно (измачувањето не е дозволено дури ни во случаи на национална вонредна состојба).</p>
<p>Правото на живот е прекршено ако:</p> <p>А. Некој умре во несреќа предизвикана од полицијата при спречување напад врз животот на некој друг. Б. Некој умре при воен чин, дури и ако ова беше легално. В. Некој умре од примена на непотребна сила од страна на полицијата.</p>	<p>Правото на живот е прекршено ако:</p> <p>В е точно. Во случајот под А, правото на живот би можело да биде прекршено ако силата употребена од полицијата била повеќе од апсолутно потребна.</p>
<p>Согласно со правото на дом:</p> <p>А. Сите држави се обврзани да осигураат дека никој нема да биде бездомник. Б. На странците би требало да им се понуди истиот пристап до социјалните станови, како и на домашните граѓани. В. Државата би требало да направи напори за да го намали бројот на бездомните луѓе.</p>	<p>Согласно со правото на дом:</p> <p>Б и В се точни.</p>

<p>Согласно со правото на здравствена заштита:</p> <p>А. Владите не се обврзани да ги спречат несреќите на работно место. Б. Секој би требало да има пристап до здравствената заштита. С. Лековите би требало да бидат бесплатни.</p>	<p>Согласно со правото на здравствена заштита:</p> <p>Б е точно. Спречувањето на несреќи се смета како обврска. Лековите можат да бидат продавани.</p>
<p>Согласно со правото на слобода на движење:</p> <p>А. На личноста може да ѝ се забрани да одбере одредено престојувалиште од причини за јавна безбедност. Б. Одбивањето за виза на некоја личност која не е обвинета за криминал е прекршување на човековите права. В. Криминалецот може да биде затворен.</p>	<p>Согласно со правото на слобода на движење:</p> <p>А и В се точни. Секој може да биде одбиен за виза, не само криминалците. Ограничувањата на слободата на движење може, исто така, да бидат наметнати од причини за јавно здравје, јавен ред или национална безбедност, ако е предвидено со закон.</p>

Листа на ресурси за наставникот

Оваа листа ги содржи правата од „Листа на човекови права“, покажувајќи ги значајните членови од Универзалната декларација за човекови права (UDHR), Меѓународната конвенција за граѓански и политички права (ICCPR), Европската конвенција за човекови права (ECHR) и ревидираната Европска социјална повелба (ESC). Ова резиме е направено за образовни цели.

	UDHR	ECHR	ESC	ICCPR	ISESCR
1. Право на живот	3	2		6	
2. Слобода од измачување	5	3	26	7,10	
3. Слобода од ропство	4	4		8	
4. Право на слобода и сигурност	3	5		9	
5. Право на праведно судење	10,11	6,7		14,15	
6. Право на ефективно поправање ако некое човеково право е прекршено	8	13	Д	2,9	
7. Слобода од дискриминација, право на еднаквост	2,7	14	4,15,20,27, Е	3,26	3
8. Право да се биде признат како човек; право на националност	6,15			16,24	
9. Право на приватност и семеен живот	12	8		17	
10. Право на брак	16	12		23	
11. Право на сопственост	17				15
12. Право на движење на луѓето	13		18	12	
13. Право на азил	14			18	
14. Слобода на мислата, совесност и религија	18	9		18	
15. Слобода на изразување	19	10	28	19	8
16. Слобода на собирање и здружување	20	11	5,28	21,22	8
17. Право на храна, пијалок и дом	25		30,31		11
18. Право на здравствена заштита	25		11		7,12
19. Право на образование	26		10		13,14
20. Право на вработување	23		1,2,3,4,24		6,7
21. Право на одмор и слободно време	24		2		7
22. Право на социјална заштита	22,25		7,8,12,13,14,16,17,19,23,25		9,10

23. Право на политичко учество	21		22	25	
24. Право на учество во културниот живот	27			27	15
25. Забрана за кршење на човековите права	30	17		5,20	5
26. Право на социјален поредок кој ги признава човековите права	28			2	2
27. Одговорности на поединецот	29				

Забелешка: Некои членови од Европската социјална повелба (ESC) се запишани со броеви, а некои со големи букви.

ТЕМА 6

Одговорност

Какви видови одговорности имаат луѓето?

6.1. Одговорности во домот

Луѓето ги искусуваат конфликтите на лојалност – како би требале тие да одлучат?

6.2. Зошто луѓето би требале да го почитуваат законот?

Кои се најдобрите причини за почитување на законот?

6.3. Чиј проблем е тоа?

Како се споделени социјалните одговорности?

6.4. Зошто луѓето стануваат активни граѓани?

Зошто луѓето сакаат да го променат општеството и како тие можат да го направат тоа?

ТЕМА 6: Одговорност

Какви видови одговорности имаат луѓето?

Законска одговорност

Граѓаните, од која било држава, имаат право да знаат кои нивни права се во согласност со законот и исто така, да го сфатат обемот на нивните законски одговорности кон државата и кон другите граѓани. Во демократијата, одговорностите на граѓаните, понекогаш, се сумираат во три главни должности: да гласаат, да плаќаат даноци и да го почитуваат законот.

Одговорностите често се спротивност на правата. На пример, правото на слободен говор ја носи со себе одговорноста да им се дозволи истото право и на останатите. Како и да е, луѓето кои извршуваат криминални дела не ги губат своите права, туку им ги оспоруваат правата на другите (како што е случајот со убивањето или дискриминацијата). Подеднакво, луѓето имаат обврски, кои не се заемни, на пример, одговорностите кон децата.

Морална одговорност

Во ОДГ, многу е значајно да се негува капацитетот на младите луѓе морално да размислуваат. Без овој капацитет, не може да постои критичко оценување на општествените закони или социјални структури во услови дали тие се праведни. Поради оваа причина, кога учениците учат за законите кои ги засегаат, тие исто така би требало да бидат охрабрани, критички да ја оценуваат нивната функција и цел и дали тие би требале да бидат сменети на некој начин.

Поучување за одговорноста

Со истражување на причините зошто луѓето се однесуваат на про-социјален начин, или ја потенцираат големината на потребите на другите луѓе, наставниците можат да им помогнат на учениците да станат посвесни за потребите и правата на другите. Исто така, важно за наставниците е да покажат став на одговорност пред учениците.

Учениците учат да бидат одговорни граѓани, не само преку лекции во училиницата, туку и преку давање на можност тоа да го практикуваат. Со почитување на ова, доброто училиште за ОДГ ќе има желба да ги охрабри учениците да се вклучат во училишниот живот и животот на пошироката заедница, на пример, преку училишни совети.

ТЕМА 6: Одговорност

Какви видови одговорности имаат луѓето?

Во оваа тема учениците ќе:

- го истражуваат степенот на одговорности, искусен од страна на граѓаните во општеството;
- ја истражуваат природата на законските одговорности на луѓето;
- ја сфатат споделената природа на социјалните одговорности;
- сфатат зошто луѓето преземаат лична одговорност за да предизвикаат социјална промена.

Наслов на часот	Цели на учењето	Задачи за учениците	Материјали	Метод
Час 1: Одговорности во домот	<p>Да се истражува степенот на одговорностите кои луѓето ги имаат.</p> <p>Да сфатат дека одговорностите можат да влезат во конфликт, една со друга.</p>	<p>Учениците ја анализираат моралната дилема.</p> <p>Учениците дискутираат за можните анализи.</p> <p>Учениците прават индивидуални изјави.</p>	<p>Копии од приказната „Милан избира“.</p> <p>Хартија за пишуваните задачи.</p>	<p>Индивидуална и дискусија во мали групи.</p> <p>Пленарна дискусија.</p> <p>Индивидуална пишувана работа.</p>
Час 2: Зошто луѓето би требале да го почитуваат законот?	<p>Да се истражува моралното расудување под кое лежат одлуките во врска со конфликтите на одговорноста.</p>	<p>Учениците анализираат морална дилема.</p> <p>Учениците критички ги оценуваат причините за законската послушност.</p> <p>Учениците</p>	<p>Копии од приказната „Дилемата на Шмит“</p> <p>Хартија за пишуваните задачи.</p> <p>Табла</p>	<p>Споделени анализи за моралната дилема.</p> <p>Анализи поддржани од наставникот.</p> <p>Пишување приказна.</p> <p>Пленарна</p>

		предлагаат ситуации во кои моралната должност може да ја надмине должноста да се почитува законот.		дискусија.
Час 3: Чиј проблем е тоа?	<p>Да се истражува природата на законските одговорности на луѓето.</p> <p>Да се истражува разликата помеѓу моралните и законските обврски.</p>	<p>Учениците дискутираат за одреден социјални проблеми.</p> <p>Учениците ја комплетираат рамката за размислување.</p> <p>Учениците создаваат пишувани одговори за покренатите прашања.</p>	<p>Копии од „писмото“.</p> <p>Табла</p> <p>Хартија за индивидуално пишување на учениците</p>	<p>Структурирана, критичка анализа.</p> <p>Анализи во мали групи и дискусија.</p> <p>Постигнување консензус и преговарање.</p> <p>Лично пишување.</p>
Час 4: Зошто луѓето стануваат активни граѓани?	<p>Да се сфати споделената природа на одговорноста за социјални проблеми.</p> <p>Да се сфатат причините зошто луѓето прифаќаат одговорност за страдањето на другите луѓе.</p> <p>Да ја истражуваат улогата на</p>	<p>Учениците работат во групи за да состават една приказна заедно.</p> <p>Учениците поставуваат хипотези за причините за социјално-мотивираното однесување.</p> <p>Учениците ја земаат во предвид и</p>	<p>Веќе исечени копии од парчињата за Јелена Шантиќ (материјал за учениците 6.4),.</p> <p>Материјали за поддршка на истражувањето од страна на учениците.</p> <p>Материјали за групните презентации,</p>	<p>Групна работа.</p> <p>Преговарање.</p> <p>Морално расудување.</p> <p>Критичко оценување.</p> <p>Истражување.</p> <p>Групна презентација.</p>

	невладините организации во граѓанското општество.	улогата на невладините организации. Во групи, учениците ја истражуваат работата на една НВО или организација која организира социјални кампањи. Во групи, учениците ги презентираат нивните заклучоци.	на пр. големи парчиња хартија, дрвени боици.	
--	---	--	--	--

Час 1

Одговорности во домот

Луѓето ги искусуваат конфликтите на лојалност – како би требале тие да одлучат?

Цел на учењето	Да се истражува степенот на одговорностите кои луѓето ги имаат. Да се сфати дека одговорностите можат да влезат во конфликт, една со друга. Да се истражува моралното расудување под кое лежат одлуките во врска со конфликтите на одговорноста.
Задачи за учениците	Учениците ја анализираат моралната дилема. Учениците дискутираат за можните анализи. Учениците прават индивидуални изјави.
Материјали	Копии од приказната „Милан избира“. Хартија за пишуваните задачи.
Метод	Индивидуална и дискусија во мали групи. Пленарна дискусија. Индивидуална пишувана работа.

Концептуално учење

Одговорност: Нешто што луѓето мора да го направат – одговорностите може да бидат законски, морални или социјални, во зависност од тоа од каде произлегуваат.

Морален конфликт: Конфликтот, кој луѓето го искусуваат, кога треба да одлучат помеѓу два или повеќе правци на делување.

Граѓанска одговорност: Должности на луѓето кон пошироката заедница. Овие одговорности се создаваат, бидејќи членството во заедницата донесува права во замена за одговорностите.

Часот

Наставникот ја претставува идејата дека секој има одговорности од некаков вид и дека проблемите можат да се создадат кога луѓето, некои одговорности ги ставаат над другите. Тешко е да се избере. Наставникот ја чита на одделението приказната „Милан избира“ и ги замолува учениците да размислат за следните прашања. Некои прашања би можеле да бидат дискутирани во парови пред одговорите да бидат комплетирани. Заедно со другите, учениците би можеле да прават корисни белешки пред да ги споделат нивните идеи со одделението.

1. Што вели приказната во врска со видовите на одговорност кои Милан ги има? Колку видови одговорност можеш да видиш (одговорност кон самиот себе, кон неговото семејство, кон училиштето, локалната заедница или кон поширокиот свет)?
2. Што мислиш, што би требало да направи Милан и зошто? Дали сите во одделението се согласувате?
3. Колку тешка одлука има Милан? Што ја прави тешка?
4. Какви одговорности има таткото на Милан во приказната? Колку можеш да видиш?
5. Дали мислиш дека таткото на Милан имаше право да го замоли да остане дома?
6. Колку сериозно би било ако Милан не го послушаше неговиот татко? Дали ова би била тешка одлука за Милан? Кои се причините за твојот одговор?

Пишувана задача

Со свои зборови, напиши што мислиш дека Милан му напишал на својот татко. Спореди ја твојата верзија со оние на останатите ученици од одделението. Учениците ги споделуваат нивните идеи со одделението.

Генерализација

Можеби учениците веќе имаат идентификувано некои општи аспекти на моралниот конфликт.

Наставникот одговара на овие мисли или го замолува одделението да размислува погенерално во врска со видовите одговорности кои луѓето ги имаат кон:

- самите себе;
- нивното семејство;

- нивната локална заедница;
- националната заедница;
- поширокиот свет.

Учениците повторно работат во групи. Тие би можеле да користат табела за да ги сместат различните одговорности. Причините, зошто луѓето не се согласуваат за степенот до кој луѓето имаат одговорности за другите и за заедницата, потоа се дискутираат во одделението.

Поединечни изјави

Потоа, наставникот би требало да им даде следни информации на учениците. „Во приказната, некои од одговорностите на Милан доаѓаат во конфликт една со друга. Размисли за некои твои примери каде одговорностите на луѓето би можеле да дојдат во конфликт. Одбери некои специфични примери и зборувај за твоето мислење како луѓето би ги решиле таквите конфликти на одговорност.“

Ако ова им е тешко за размислување на учениците, наставникот би требало да обезбеди некои специфични примери, кои го отсликуваат локалниот контекст.

Час 2**Зошто луѓето би требале да го почитуваат законот?****Кои се најдобрите причини за почитување на законот?**

Цел на учењето	<p>Да се истражува природата на законските одговорности на луѓето.</p> <p>Да се истражува разликата помеѓу моралните и законските обврски.</p>
Задачи за учениците	<p>Учениците анализираат морална дилема во пленарна дискусија.</p> <p>Учениците критички ги оценуваат причините за законската послушност.</p> <p>Учениците предлагаат ситуации во кои моралната должност може да ја надмине должноста да се почитува законот.</p>
Материјали	<p>Копии од приказната „Дилемата на Шмит“</p> <p>Хартија за пишуваните задачи.</p> <p>Табла</p>
Метод	<p>Споделени анализи за моралната дилема.</p> <p>Анализи поддржани од наставникот.</p> <p>Пишување приказна.</p> <p>Пленарна дискусија.</p>

Концептуално учење

Закон: Закон создаден од локална или национална влада.

Владеење на правото: Во демокртските општества, владите и оние кои имаат моќ, се предмет на правото на земјата. Сменувањето на владеачите се прави на демократски начин, согласно со владеењето на уставот на земјата, а не како резултат на сила или војна. Луѓето имаат основна должност да го почитуваат правото, бидејќи тоа е демократски одлучено.

Законска должност: Луѓето треба сами да си ги преземаат обврските, според законот.

Морална одговорност: луѓето чувствуваат дека личните обврски се засновани врз нивните верувања во врска со тоа што е правилно, а што е грешно.

Часот

Наставникот ја претставува приказната „Дилемата на Шмит“ и ги замолува учениците да работат во парови за да размислат дали Шмит би требало да го прекрши законот и да украде пари или не. Наставникот запишува различни мислења на таблата за тоа дали Шмит би требало да ги украде парите.

Наставникот ги замолува учениците да одберат едно мислење, со кое се согласуваат, и да ја додадат нивната причина во пишувана форма:

- Шмит би требало да ги украде парите бидејќи...
- Шмит не би требало да ги украде парите бидејќи...

Наставникот го забележува опсегот на причините, предложени од страна на учениците на таблата. На пример:

„Тој би требало да ги украде парите, бидејќи животот на неговата ќерка е поважен од законот со кој ќе се казнува крадењето.“

„Тој не би требало да ги украде парите, бидејќи би можеле да го фатат.“ или

„Тој не би требало да краде, бидејќи погрешно е да се крши законот.“

Потоа, различните причини се дискутираат во одделението. Зошто се тие различни? Дали некои причини се подобри од другите? Наставникот, потоа, ги замолува учениците да ја комплетираат оваа реченица:

„Во основа, грешно е да се прекрши законот бидејќи...“

Како алтернатива, наставникот би можел да го замоли одделението да размислува за колку што можат повеќе причини во врска со тоа зошто е грешно да се крши законот. Типично, во одговор на ова прашање, луѓето се произнесуваат во еден опсег на одговори, вклучувајќи ги следниве:

„Грешно е да се крши законот бидејќи:

- би можел да бидеш фатен и да бидеш казнет;
- законот ги заштитува луѓето од повреди и грешно е да се повредуваат другите луѓе;
- сите би излегле од контрола, ако законот не ги запре;
- кршењето на законот ја поткопува довербата помеѓу луѓето;
- на општеството му се потребни закон и ред за да преживее, без закони ќе постои хаос;
- кршењето на законот ги прекршува индивидуалните права на луѓето, како што се нивните права на сопственост или живот.“

Наставникот му укажува на одделението дека луѓето имаат бројни причини за да ги почитуваат законите. Некои од нив треба да се исполнуваат поради личен интерес, други поради грижа за другите луѓе, а трети пак, поради за добросостојбата како целина (види ја забелешката подолу).

За да се илустрираат овие концепти, наставникот би можел да нацрта серија од по три концентрични кругови на таблата, со „себе си“, „другите“ и „општеството“, запишани во секој круг, започнувајќи во внатрешниот круг. Различните причини би требало да бидат запишани во соодветната област.

Наставникот нагласува дека законското почитување, само по себе, не е секогаш знак за „добар граѓанин“. Многу грешни дела биле направени од страна на луѓе кои, всушност, го почитувале законот, велејќи дека „тие само ја исполнувале нивната должност“. Од друга страна, приказната покажува дека, одвреме-навреме, дури и добрите луѓе би морале да прекршат одреден закон поради некоја морално добра причина.

За да го поддржи сфаќањето на учениците за тешкотиите да се балансира помеѓу законските должности и моралните одговорности, наставникот потоа ги замолува учениците да напишат нивни кратки приказни, во кои луѓето (поради добри причини) не го земаат предвид кршењето на законот. Примерите би можеле да бидат: пречекорување на ограничувањето на брзината при итен медицински случај, или пак инаетење со законот бидејќи е лош или неправеден.

Некои од учениците ги читаат гласно нивните примери во пленарната дискусија. Потоа, наставникот ја подвлекува разликата помеѓу моралните одговорности (кои луѓето ги прифаќаат како дел од нивните вредности и верувања и законските должности, кои се наметнати од владите.) Тензиите помеѓу овие два вида на одговорност можат да ги водат граѓаните до критикување на некои закони со кои не се согласуваат и да работат за да ги променат. Тие можат, понекогаш, дури и да одлучат да прекршат некои закони поради морално позитивни причини. Историјата нуди многу примери на ситуации во кои луѓето ги прекршуваат законите за да протестираат против нив или да се бунат против тиранските влади. Наставникот би требало да го илустрира ова со некои локални примери. Тој би требало да стави акцент дека таквите дејства не би требало да се сфатат со омаловажување поради поткопување на владеењето на правото, од што зависат стабилните демократии.

Забелешка

Моралната дилема, понудена на овој час, не е како познатата „Дилема на Хајнц“, измислена од Lawrence Kohlberg, американски психолог, во педесеттите години од минатиот век. Ова била една од бројните дилеми, кои Kohlberg и неговите колеги ги поставиле пред млади луѓе секои три години, или пак на возраст помеѓу 10 и 25. Било откриено дека со текот на времето младите луѓе, во просек напредувале, со користење на расудувањето насочено кон себе, кога тие биле помлади, до користење на расудувањето насочено кон личноста, во раната адолесценција. Потоа, во средната адолесценција, повеќето од нив покажале напредок во користење на расудувањето насочено кон општеството, иако контекстот и типот на дилемата можат да влијаат врз тоа каков тип на

расудување луѓето користат на која и да било возраст. Помалите деца покажале дека правилата и законите ги сметаат за нефлексибилни и не се засновани врз социјална цел, туку само врз авторитетите кои ги креираат правилата. Во текот на адолесценцијата, младите луѓе се повеќе свесни дека законите имаат социјални цели, кои можат да бидат разгледувани, испрашувани и критикувани, доколку се морално грешни или неправедни.

Час 3

Чиј проблем е тоа?

Како се споделени социјалните одговорности?

Цел на учењето	Да се сфати споделената природа на одговорноста за социјалните проблеми.
Задачи за учениците	Учениците ја дискутираат одговорноста за одредени социјални проблеми. Учениците ја комплетираат рамката за размислување. Учениците создаваат пишувани одговори за поставените прашања.
Материјали	Копии од „писмото“. Табла. Хартија за индивидуално пишување на учениците.
Метод	Структурирана, критичка анализа. Анализи во мали групи и дискусија. Постигнување консензус и преговарање. Лично пишување.

Концептуално учење

Социјален проблем: Проблем кој го искусиле сите или повеќето членови на заедницата, одговорност која е споделена од различни делови на заедницата или од заедницата како целина. Одговорноста за социјалниот проблем не се споделува подеднакво помеѓу вклучените страни.

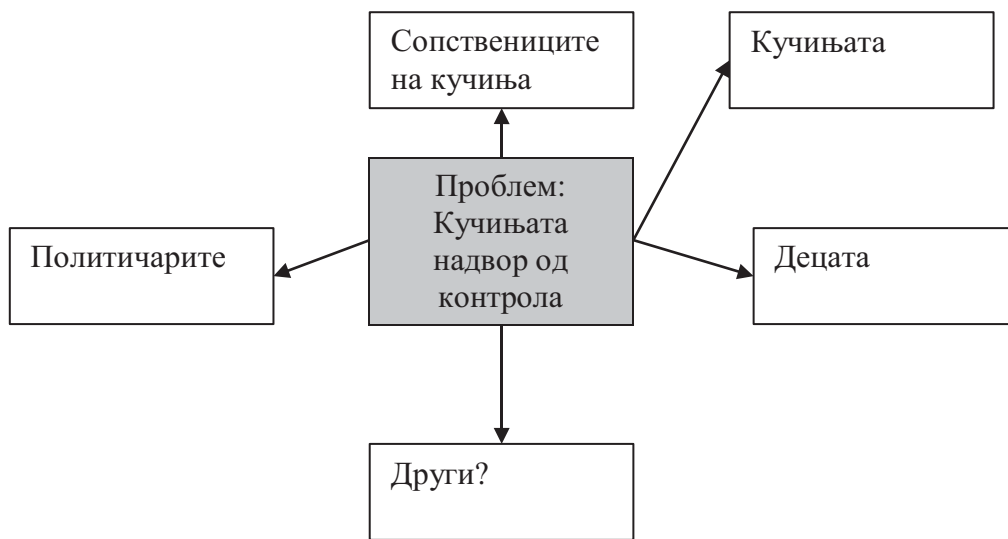
Степен на одговорност: Степенот до кој некој би можел да биде одговорен за еден социјален проблем.

Часот

Наставникот го претставува имагинарното писмо до еден локален весник. Тоа содржи поплаки во врска со два социјални проблема поради кои се загрижени жителите на градот.

Наставникот ги замолува учениците како одделение да: а) ги идентификуваат прашањата и б) да направат листа (и за двете прашања) до оние луѓе кои би можеле да се одговорни. Наставникот може да помага при овој процес, цртајќи рамка за размислување на таблата, како што е покажано подолу.

Кој е вклучен во овој проблем, на каков и да е начин?

Групна работа

Чекор 1

Подели го одделението во групи од тројца или четворица. Дај му на секој ученик во групата одреден број на поени еднаков на бројот на вклучените страни.

Чекор 2

Секој член од групата прво ги дели поените помеѓу страните, согласно со мислењето, како одговорноста за проблемот треба да биде споделена. На пример, децата и кучињата можеби нема да добијат поени, но сопствениците на кучиња и политичарите би можеле да си ги поделат поените или едни од нив би можеле да добијат повеќе поени од другите.

Чекор 3

Кога секој член од групата ќе ја донесе неговата/нејзината одлука, тие потоа ги споделуваат нивните идеи со сите други, наведувајќи ги нивните причини. Учениците можат да се премислат на овој степен. На крај, секоја група ги собира поените дадени на секоја страна. Ова го покажува размислувањето на групата, како целина, во врска со тоа како треба да биде споделена одговорноста за овој проблем.

Наставникот дискутира со целото одделение за постигнатите заклучоци од страна на различните групи. Наставникот ги истражува различните гледишта, кои се предложени, изнудувајќи ги од учениците нивните причини кои ги подвлекле во врска со овие судови.

Ако дозволи времето, повтори ја вежбата со проблемот за отпадоците и ѓубрето. Или замени го проблемот со некој кој е позначаен за реонот во кој се наоѓа училиштето, или некој кој повеќе ќе ја мотивира на групата.

Забелешка

Проблемот, даден во овие примери, е соодветен за ученици кои немаат многу искуство во дискутирањето за политички проблеми. Тоа е поради што тие се конкретни, видливи и релативно лесно се разбираат (иако тие речиси тешко се решаваат). Постарите, или посposобни одделенија, би требало да се замолат да дискутираат за пософистицирани проблеми, како што се невработеноста или расизмот, употребувајќи го истиот вид на рамка за размислување.

Чекор 4: Дискусија која произлегува од вежбата

Во последната пленарна сесија, наставникот ги замолува учениците да размислат дали во основа, луѓето преземаат доволно одговорност за нивните дејства. Ако не, да размислат како би можеле да се убедат да го сторат тоа. Дали образованието ќе помогне на некој начин? Или потребно е да се креираат нови закони или да се воведат построги казни? Ако локалната или националната влада би прифатиле одговорност за одредени проблеми, се прашуваат учениците во врска со можните трошоци и како ова би требало да се плати. Наставникот би можел, исто, да го замоли одделението да размисли за улогата на младите луѓе во адресирањето на социјалните проблеми од овој тип. Дали тие би требало да бидат ослободени од одговорност поради нивната возраст? Дали е правилно за младите луѓе да ги оставаат проблемите на возрасните во заедницата? Ваквите прашања би можеле да ја формираат основата на личната, пишувана задача.

Наставникот ја објаснува потребата, дека локалните и државните политичари треба да бидат свесни за проблемите, паралелно како што тие се развиваат. Политиката често се однесува на совладувањето на проблемите како една заедница. Ова не значи дека владите можат да го решат секој проблем, а многу проблеми не би се појавиле ако луѓето, најпрво преземат поголема одговорност за последиците од нивните активности.

Час 4**Зошто луѓето стануваат активни граѓани?**

Зошто луѓето сакаат да го променат општеството и како тие можат да го направат тоа?

Цел на учењето	<p>Да се сфатат причините зошто луѓето прифаќаат одговорност за страдањето на другите луѓе.</p> <p>Да ја истражуваат улогата на невладините организации во граѓанското општество.</p>
Задачи за учениците	<p>Учениците работат во групи за да состават заедно една приказна.</p> <p>Учениците поставуваат хипотези за причините за социјално-мотивираното однесување.</p> <p>Учениците ја земаат предвид и улогата на невладините организации.</p> <p>Во групи, учениците ја истражуваат работата на една НВО или организација која организира социјални кампањи.</p> <p>Во групи, учениците ги презентираат нивните заклучоци.</p>
Материјали	<p>Веќе исечени копии од парчињата за Јелена Шантиќ (материјал за учениците 6.4).</p> <p>Материјали за поддршка на истражувањето од страна на учениците.</p> <p>Материјали за групните презентации, на пр. големи парчиња хартија, дрвени боици.</p>
Метод	<p>Групна работа.</p> <p>Преговарање.</p> <p>Морално расудување.</p> <p>Критичко оценување.</p> <p>Истражување.</p> <p>Групна презентација.</p>

Концептуално учење

Социјално делување: Делување преземено од граѓаните или членовите на заедницата за да се совлада некој социјален проблем.

Граѓанин: Оној кој има легално членство (граѓанство) во една национална заедница. Граѓанството донесува права и должности, иако луѓето се разликуваат по степенот до кој тие чувствуваат одговорност за она што се случува во заедницата.

Активен граѓанин: Оној кој презема јавни акции како одговор на некаков социјален проблем или проблем во заедницата.

Невладина организација (НВО): Организација, создадена и поддржувана од граѓаните, за да се реши некаков социјален проблем. НВО-и се јавни, не тајни и работат во структурите на општеството за да донесат промена. Тие често ги адресираат прашањата во кои правата на луѓето не се соодветно заштитени и признати од владата. НВО-и можат да работат со владите или спротивно од нив. Демократските општества имаат закони кои им дозволуваат на НВО-и да постојат и да имаат законски права и заштита.

Граѓанско општество: Луѓето и организациите кои преземаат социјални дејства, надвор од работата која ја извршува владата, се вели дека се дел од граѓанското општество. Граѓанското општество формира дел од врската помеѓу индивидуалните граѓани и владите.

Часот

Наставникот го дели одделението во групи од околу четири ученици. Тој/таа, потоа, им разделува информации за Јелена Шантиќ (материјал за учениците 6.4.). Идеално би било, тие да се исечени на одделни парчиња хартија. Наставникот ја замолува групата да ги поделат ливчињата по случаен избор помеѓу членовите на групата. Секој член на групата зема по едно ливче и потоа им го чита на останатите членови од групата. Групата, потоа, ги реди ливчињата во редослед кој има најмногу смисла.

Потоа, наставникот ги замолува учениците да дискутираат за следните прашања како група и, доколку е можно, да дадат еден групен одговор. Наставникот нагласува дека членовите на групата можат да не се согласуваат, но споделувањето на идеи создава подобри одговори. Индивидуално, учениците би требало да ги запишат нивните одговори. Наставникот, потоа, дискутира за клучните прашања со одделението, предложени преку прашањата подолу.

Прашања

- Што мислиш, кои беа главните причини поради кои Јелена Шантиќ се вклучи во Групата 484?
- Од каде дознаваш за Јелена Шантиќ, кои зборови би ги употребил/а за да ја опишеш?
- Зошто мислиш дека Јелена Шантиќ и Групата 484 не ја напуштија работата која сакаа да ја работат во владата?
- Каков вид на потреби Групата 484 се обиде да исполни?
- Каков вид на општество се надеваа дека ќе изградат Јелена Шантиќ и Групата 484?
- Што мислиш, колку се важни невладините организации (како Групата 484) во општеството? Што мислиш, што можат тие да постигнат? Размисли за нивната улога во врска со работата на владите, како и во врска со исполнувањето на потребите (правата) на луѓето.
- Размисли за твоето општество. За кои потреби си свесен дека би можеле да бидат помогнати од активните поединци или од невладините организации, со преземање на одговорност?

За да даде еден пример, наставникот, потоа го чита следниот извадок од еден меѓународен извештај од 2003, од една НВО во Босна и Херцеговина:

„Невладиниот сектор во Босна и Херцеговина продолжува да дава позитивен придонес при процесот на градење на демократија и граѓанско општество. (...) Моментно, постојат 7874 невладини организации во Босна и Херцеговина под стариот и новите закони за регистрација. (...)“

НВО секторот покажа дека има капацитет да води големи јавни кампањи, кои се поборници за промена на виталните прашања за Босна и Херцеговина, вклучувајќи млади, родова еднаквост, животна средина, заштита на малцинските права итн. Голем број на НВО-и продолжуваат да нудат услуги во полето на здравствената заштита и социјалната помош, реконструкцијата, заштитата на човековите права, заштитата на животната средина и заштитата на малцинствата.²²

Наставникот дискутира за овој извадок со учениците. Прво, тие би требало да размислат дали споменатите области на работа во извештајот се применуваат и во нивната земја, исто така. Потоа, наставникот ги замолува да размислуваат за примери за видовите на проекти кои би можеле да припаѓаат под овие различни области на работа.

Прашања

Како завршна работа во оваа тема, секоја група би можела да земе по една од овие области и да подготви презентација за неа. По можност, ако има достапни помагала, животите на останатите активни граѓани во земјата би можеле да се истражуваат и би можеле да го формираат предметот на групната презентација. Учениците би можеле, исто така, да вклучат и меѓународно-познати личности, како што се Мајка Тереза и Нелсон Мендела.

²² Извор: Извештај на USAID, насловен како „2003 Индекс на одржливост на НВО-и, Европа и Евроазија, стр.42 и 43; www.usaid.gov/locations/europe_eurasia/dem_gov/ngoindex/2003/bosnia.pdf

Материјал за учениците 6.1.

Милан избира

Милан, речиси беше подготвен да замине на училиште, кога неговиот татко влезе во кујната.

„Милан, денес навистина ми е потребна твојата помош во полето. Можеш ли да останеш дома и да не одиш на училиште? Посевите ќе се уништат ако ги оставиме и понатаму.“

Милан не беше среќен.

„Тато, денес треба да одам на училиште.“ – рече тој. „Денес е првиот состанок на ученичкиот совет, а јас штотуку бев избран за претставник на осмите одделенија.“

„Но ти нема да бидеш единствен, нели?“ – рече неговиот татко. „Не е важно ако не отидеш. Има и други претставници на осмите одделенија, нели?“

„Да, но ако не отидам, ќе ги изневерам луѓето кои ме избраа.. Освен тоа, денес имаме и час по природни науки. Не сакам да го пропуштам. Треба да ги поминам сите мои испити ако сакам да стигнам до факултет.“

Татко му на Милан несреќно негодуваше.

„Ти ми зборуваш за одење на факултет како да не ти е грижа за твоето семејство. Зошто не можеш да видиш дека си ни потребен дома? Од каква помош би ни бил ако заминеш на факултет? И каде ќе одиш кога ќе ги добиеш твоите квалификации? Не би ти се допаѓало да се вратиш тука, тоа е сигурно.“

„Ти би требало да си задоволен дека јас сакам да успеам во животот.“ – извика налутено Милан. „Спротивно на повеќето момчиња оттука. Тие немаат никаква амбиција. Тие ќе завршат правејќи го она што го правеле нивните татковци.“

„Нема ништо лошо во малку почит на постарата генерација.“ – одговори таткото на Милан, додека неговото нерасположение растеше. „Цел овој разговор за образованието овие дена, ме прави да се чувствувам лошо. Мислам дека ти си ги заборавил некои од старите вредности каде што сите сме вовлечени. Само ти си надвор од нив.“

Милан воздивна. Тој го имаше слушнато сето ова и порано.

„Тато, ако работам добра работа, јас нема да те заборавам тебе и семејството. Како си можел да помислиш дека јас би го направил тоа? Дали навистина сакаш да го напуштам училиштето и да не го постигнам она за кое сум способен? Сите мои наставници велат дека јас би можел да бидам добар научник. Можеби еден ден ќе направам откритија кои ќе му помогнат секому во светот.“

Татко му на Милан удри по масата.

„Твојата прва должност е кон твоето семејство и оваа заедница, особено сега зашто времињата се тешки. Ти ја полниш главата со соништа. Каква е твојата грижа за вистинскиот свет?“

Ова го повреди Милан, но тој не сакаше да покаже. За секунда тој зјапаше во неговиот татко во тивок инает. Потоа, стариот човек се сврти и ја напушти куќата, треснувајќи ја вратата при излегувањето.

Милан седна и воздивна. Тој размислуваше една минута и одлучи. Си ја зеде училишната чанта и тргна кон вратата. Потоа, застапа, зеде лист хартија и седна да напише белешка за татко му. Тоа беше најтешката работа која ја имаше направено во животот.

Материјал за учениците 6.2.

Дилемата на Шмит

Единствената ќерка на Шмит е многу болна. Нејзе ѝ е потребна една итна операција, но единствените лекари, во таа област, кои можат да го сторат тоа бараат пари пред за започнат нечие лекување. Шмит не знае што да прави. Тој и неговата сопруга имаа малку заштеда, која се надеваа дека ќе им помогне при купувањето на мал дуќан. Тие со задоволство би ги дале сите пари за да ја спасат нивната ќерка, но тоа не е ни приближно доволно.

Шмит ги моли докторите да ја направат операцијата за помалку, но тие велат дека не можат да го сторат тоа, затоа што би било неправедно за сите други кои треба да ја платат целосната сума. Шмит го замоли неговото семејство и неговите пријатели да му позајмат пари, но тој собра само уште малку. А цело време, ќерката на Шмит стануваше сè послаба и послаба.

Во очај, Шмит размислува да украде остаток од парите за да го спаси животот на неговата ќерка.

Материјал за учениците 6.3.
Работите излегуваат надвор од контрола!

Размисли за следното писмо кое се појави во еден локален весник.

Како група на локални жители, ние сме многу загрижени за бројните проблеми кои изгледа се зголемуваат, бидејќи луѓето не се подготвени да ја преземат одговорноста за нивното сопствено однесување.

Многу кучиња трчаат без контрола. Нивните сопственици или не знаат или не им е грижа за ова. Кучињата го оставаат нивниот измет по улиците, што не само што не е пријатно, туку, исто така, може да биде и опасно по здравјето. Некои кучиња се движат во глутници и се опасни. Тие треба да се чуваат во строга контрола, посебно кога деца играат во нивна близина.

Ние, исто, мислиме дека има премногу ѓубре расфрлено наоколу во градот и на периферијата. Ова е така бидејќи луѓето се премногу мрзливи за да го исфрлат ѓубрето правилно. Тоа е многу грдо, привлекува стаорци и го поттикнува ширењето на болести. Кога луѓето оставаат стари конзерви од боја и хемикалии наоколу, тие можат да стигнат до потоците и реките и да влијаат врз снабдувањето со чиста вода за пиење.

Зошто луѓето не размислуваат повеќе за ефектите од нивните дела? И зошто политичарите не направат повеќе за решавање на овие проблеми?

Искрено Ваши,

Материјал за учениците 6.4**Избор на картички: животот на Јелена Шантиќ**

1. Јелена Шантиќ беше родена во 1944. Таа беше Србинка.	2. Јелена Шантиќ почина од рак во 2000.
3. По смртта на Јелена, некои од нејзините пријатели зедаа камен од една бомбардирана зграда во Белград. Тој беше украсен од страна на деца-бегалци кои избегаа од Косово. Потоа, каменот, како симбол, беше однесен во Паркот на мирот „Јелена Шантиќ“ во Берлин.	4. Јелена Шантиќ и Групата 484 го водеа проектот Пакрац во Хрватска, кој помогна да се изгради довербата помеѓу Србите и Хрватите, по војната во 1991. Во овој проект, нејзе ја вклучија волонтери и од двете страни, како и меѓународната заедница.
5. Јелена Шантиќ беше основач и лидер на организацијата, наречена Група 484. Групата 484 е невладина организација (НВО). Групата 484 го поттикнува мирното решавање на конфликти, толеранцијата и соработката како основа за градење на хумани општества.	6. Јелена напиша статии против национализмот и расизмот, кои беа публикувани на меѓународно ниво. Таа беше наградена со една меѓународна награда за нејзината работа, од страна на организацијата наречена Pax Christi.
7. Во Берлин, постои Парк на мирот, наречен по Јелена Шантиќ, како признание за нејзината работа. Јелена зборуваше на јавен митинг во овој парк.	8. Јелена Шантиќ стана меѓународно позната балерина и наставник по балет.
9. Јелена Шантиќ ги поддржуваше анти-воените кампањи и се бореше за човековите права на сите луѓе. Таа и нејзината организација напорно работеа да им помогнат на бегалците кои се прелеваа во Србија.	10. Групата 484 го доби нејзиното име по еден од нивните први проекти, работејќи со 484 семејства од Хрватска кои војната ги направи бездомни. Групата 484 им даваше на бегалците помош, утеха и совет за нивните права.